

YURTTAŞA KARŞI DEVLETİN GÖREVLERİ

Mustafa Kemal ATATÜRK

Sunuş^(*)

Bugün çağdas toplumlar, bir yandan bilimi yönetime en geniş ölçülerde egemen kılma zorunluluğunu, başka deyişle yaşamlarını planlı biçimde düzenlemek gereğini duyarken, bir yandan da bu planlamayı asıl amaç olan demokratik ilke ve ülkülerle bağdaşacak yol ve yöntemlerle gerçekleştirmede henüz aşamadıkları kimi temel sorunları ve güçlükleri karşılarında bulmaktalar.

Mustafa Kemal Atatürk, çağdas toplumlarda demokrasinin çok daha büyük boyutlarda gerçekleşebilmesinin, hem kapitalizmin, hem de sosyalizmin dürüst bir eleştirisini yapabilmeye bağlı olduğunu gören ve bunu yapan hemen de tek düşünür devlet adamıdır. Bu yaklaşımın geri kalmış ülkelere katkıları ise özellikle çok büyüktür.

Atatürk'ün 'özgürlük-demokrasi-ekonomi ilişkileri' üzerine düşüncelerini ortaya koyan "Devletin Yurttaş Karşı Görevleri" başlıklı bölüm, O'nun çağdas Türk toplumunun kuruluşuna temel olan düşüncelerinin ekonomik demokrasi boyutuyla genel olarak demokrasi kuramına, geri bırakılmış toplumların ekonomik kalkınması için geçerli yolu göstermesi yönüyle de Kalkınma Ekonomisi kuramına çok değerli birer katkı değerinde olduğu kanısındayım.

(*) Sunan ve Yurttaş İçin Medeni Bilgiler kitabından günümüz Türkçesine aktaran:
Prof. Dr. Özer Ozankaya.

YURTTAŞA KARŞI DEVLETİN GÖREVLERİ

"Ulusun kurduğu devletin ve hükümet örgütünün, yurttaşlara karşı yükümlü olduğu görevleri ve yetkileri vardır. Bu görevlerin nitelikleri incelenirse, şöyle bir sıra yapılabilir :

a) Ülke içinde güvenliği ve adaleti kurup sürdürerek, yurttaşların her türlü özgürlüğünü korunmuş bulundurmak,

b) Dış siyaset ve başka uluslarla ilişkileri iyi yöneterek ve içerde her türlü savunma güçlerini sürekli hazır bulundurarak ulusun bağımsızlığını güven altında ve korunmuş bulundurmak.

Bu iki türlü görev, devletin en temel görevlerindedir. Denilebilir ki devlet kurmaktan amaç, bu iki görevin yerine getirilmesini sağlamaktır. Çünkü bu görevler yurttaşların birey olarak yapmaya güçlerinin yetmeyeceği işlerdir. Hatta yurttaşların bu görevleri bir bölümüyle bile yapmaya kalkışmaları uygun değildir; çünkü o zaman anarşi olur; devlet kalmaz. Örneğin bir yurttaş kendi kendine bir yabancı devletle siyasal bir ilişki ve görüşmede bulunamaz.

Bir yurttaş ülke savunmasında başına toplayabileceği birtakım kimselerle başlı başına harekette bulunmaya yetkili değildir.

Bir yurttaş kendi özgürlük hakkını kendi maddi gücüne dayanarak sağlamaya kalkışamaz.

Bu hususlar bireylerin güçleri ve girişimleri ile değil, ulusun istencini taşıyan devletin güç ve etkisiyle sağlanabilir.

Bu iki tür görevden başka, devletin ilgilendiğini belirttiğimiz görevleri de, başladığımız sıra içinde söyleyelim :

- c) Yollar, demiryolları gibi bayındırlık işleri
- d) Eğitim işleri
- e) Sağlık işleri
- f) Toplumsal yardımlaşma işleri
- g) Tarım, ticaret, sanata ilişkin ekonomik işler

Bu son saydığımız işleri devletin yapmaması, bireylere bırakması gerektiği iddiasında bulunanlar vardır. Bu kuramı onaylayıp izleyenlere "bireyci" derler.

Ulusun genel ve ortak yararlarına ilişkin siyasal, dūşünsel işlerde olduğu gibi ekonomik her türlü işlerin bireylere bırakılmayıp devlet tarafından yapılmasının daha uygun olacağı kuramını savunan "devletçi"ler de vardır.

Biz devletimizce izlenmesi uygun olan ilkeyi saptamak için, "bireyci" ve "devletçi"lerin dayandıkları noktaları ve bir de demokrasinin belirgin niteliklerini göz önünde bulundurarak kısa bir uslamlama (muhakeme) yapalım:

Bilindiđi üzere Türkiye Cumhuriyeti demokrasi temeline dayalı bir devlettir. Demokrasi ise asıl olarak siyasal niteliktedir; dūşünseldir, bireyseldir, eşitlikseverdir.

Demokrasinin bu temel noktalarına göre yurttaşın siyasal özgürlük ve emeğini güven altında buldurmak ve yurttaşın bilimsel, toplumsal, sanat, ahlak gibi dūşünsel alanlarda gelişimini sağlamakla ilgilenmek ve yurttaşın ulusal egemenliğe usulüne göre katılma hakkını ve bütün yurttaşların aynı siyasal haklara sahip olmalarını sağlamaktan oluşan noktalar, devletin yurttaşa karşı görevlerinin sınırını gösteren işaretlerdir.

Öyleyse demokrasi temeline dayalı bir devlet, bir toplumsal dayanışma sistemi ya da bir ekonomik örgüt sistemi değildir. Bunun için bu alanlara ilişkin işleri bireylere ya da bireylerden oluşmuş ortaklıklara (şirketlere) bırakabilir. Bu olanağın ölçüsünü anlamak için devletin ulusa ve ülkeye karşı yerine getirmek zorunda olduğu temel görevlerinin ikinci derecede görülen görevlerle ilişkilerini ve bağlarını düşünmek gerekir.

Devlet güvenliği sağlamak için, ülkeyi savunmak için, sağlığı yerinde gürbüz ve anlayışları, ulusal duyguları, yurt sevgileri yüksek yurttaşlar ister.

Devlet içerde ve dışarıda ulus işlerini sürdürecekt yüksek yetenekte yurttaşlara muhtaçtır.

Devlet bütün yurttaşlarının devletin yasalarını anlayıp onlara uyma gereğini takdir etmelerini, ülkenin güvenlik ve savunması için önemli görür.

Devlet genellikle yurttaşların herhangi sanat ve meslekte, zamanımız ilerlemelerinin gerektirdiği ölçüde başarılı olmasıyla ilgilenir.

Bu nedenlerdir ki yurttaşların öğrenimi, eğitimi, sağlığı ile ilgilenmek zorundadır.

Devlet ülkenin güvenlik ve savunması için yollarla, demiryollarıyla, limanlarla, deniz araçlarıyla, telgrafla, telefonla, ülkenin hayvanlarıyla, her türlü ulaşım araçlarıyla, ulusun genel servetiyle yakından ilgilidir. Ülke yönetiminde ve savunmasında bu saydıklarımız toptan, tüfekten, her türlü silah-tan daha önemlidir.

Özellikle para, her türlü aracın üstünde bir varlık silahıdır. Bu saydığımız alanlardaki işlerden ekonomik olanlar doğrudan doğruya devletin zorunlu görevlerinden görünmemekle birlikte, o görevlerin yerine getirilmesinde etkilidirler. Bu alanlardaki işleri bireylere ya da ortaklıklara tümenden bırakabilmek için, bu işlerin devlet karışması ve yardımını olmadığı halde, devletin temel görevlerini yerine getirmede güçlüklerle uğratmayacağından güvenli olmak gerekir.

Görülüyor ki ekonomik ve kimi toplumsal işler bir yandan bireylerin yararları ile ilgilidir. Bunun içindir ki bireyciler bu işlere devletin karışmasını kişi özgürlüğüne saldırı gibi görürler. Ama bu işler içinde dolayısıyla bütün ulusun ortak yararına dokunan ve ilişkin olan noktalar da vardır. Bu nedenle devletçilerin haklı oldukları noktaları kabul etmek uygun olur.

Özel yarar çoğunlukla genel yararla çelişme içinde bulunur. Bir de özel yararlar en sonunda yarışmaya dayanır.

Oysa yalnız bununla ekonomik düzen kurulamaz.

Bu sanıda bulunanlar "kendilerini bir serap karşısında aldatılmaya koyuverenlerdir."

Bireyler, ortaklıklar devlet örgütüne göre zayıftırlar. Özgür yarışmanın toplumsal sakıncaları da vardır: zayıflarla güçlüleri yarışmada karşı karşıya bırakmak gibi... Ve son olarak bireylerin kimi büyük ortak yararları sağlamaya güçleri yetmez. Bu gibi işlerde, bireylerin kurmaya olanak bulamayacakları geniş ve güçlü örgüt gerekebilir; ya da bu gibi işlerde bireyler yeter çıkar elde edemeyecekleri için o işlerden vazgeçerler. Oysa bu işler ulusça yaşamsal bir önem taşıyor ve devlet onu yapmak zorunda kalır.

Her halde uluslarda özgürlük ve uygarlık geliştiği oranda devletin görevleri ve sorumlulukları çoğalır; yaşam çoğaldığı oranda araçlar da çoğalır. Çok araçlar, çok ve büyük güçle yönetilir. Güç çoğaldıkça kurallar da çoğalır. Bir toplumun araç ve kuralı ise devlettir.

Bundan başka devletin bireye göre tutkusu başka niteliklidir. O herkesin ortak yararını ve ilerlemesini düşünür. Bireylerin özel çıkar duygusundan ne ölçüde uzaklaştırılabileceği incelenmeğe değer.

Her halde devletin siyasal ve düşünsel hususlarda olduğu gibi kimi iktisadi işlerde de düzenleyiciliğini ilke olarak kabul etmek yerinde görülmelidir. Bu durumda karşı karşıya kalınacak güçlük şudur: Devlet ile bireyin karşılıklı etkinlik alanlarını ayırmak.

Devletin bu husustaki etkinliklerinin sınırını çizmek ve bu hususta başvuracağı kuralları saptamak; öte yandan yurttaşın bireysel girişim ve özgürlüğünü sınırlandırmamış olmak, devleti yönetmeye yetkili kılınanların düşünüp saptaması gereken konulardır. İlke olarak devlet bireyin yerine geçmemelidir. Ama bireyin gelişimi için genel koşulları göz önünde bulundurmalıdır. Bir de bireyin kişisel etkinlikleri ekonomik gelişmenin asıl kaynağı olarak kalmalıdır. Bireyin gelişimine engel olmamak, onların her bakış açısından olduğu gibi, özellikle iktisadi alanlardaki özgürlük ve girişimleri önünde devlet kendi etkinlikleri ile bir engel oluşturmamak demokrasi ilkelerinin en önemli temelidir. Öyleyse diyebiliriz ki, bireylerin gelişiminin engel karşısında kalmaya başladığı nokta devlet etkinliklerinin sınırını oluşturur. Buna göre "genellikle, zaman ve yer bakımından sürekli olarak özel bir nitelik gösteren iktisadi bir işi devlet üzerine alabilir". Örneğin bir iş ki büyük ve düzenli bir yönetimi gerektirir ve özel kişiler elinde tekele uğramak tehlikesini gösterir ya da genel bir gereksinimi karşılar, o işi devlet üzerine alabilir. Madenlerin, ormanların, kanalların, demiryollarının, deniz ulaştırma ortaklıklarının devletçe yönetilmesi ve para ihraç eden bankaların ulusallaştırılması; yine su, gaz, elektrik, vb. ilişkin işlerin yerel yönetimlerce yapılması, yukarıda açıkladığımız türden işlerdir.

Bu açıkladığımız anlam ve anlayışta "devletçilik, özellikle toplumsal, ahlaki ve ulusaldır". Ulusal servetin dağıtımında daha yetkin bir adalet ve emek harcayanların daha yüksek gönenci, ulusal birliğin korunması için koşuldur. Bu koşulu sürekli olarak göz önünde tutmak, ulusal birliğin temsilcisi olan devletin önemli görevidir.

Genel yarara hizmet eden genel kurumların çoğaltılması, devletin önemle göz önünde tutacağı bir konudur. Bu sayede yalnızca çıkarsever olan etkinlikler sınırlandırılır. Bu, yurttaşlar arasında ahlaki dayanışmanın gelişmesine yardım eden önemli bir etkidir.

Ülkede her türlü üretimin artması için bireysel girişimin devletçe zorunlu olduğunu da önemle belirttikten sonra, bildirmeliyiz ki "devlet ve birey birbirine karşıt değil, birbirinin tamamlayıcısıdır".

Devlet ve birey dediğimiz zaman bu sözcüklerin soyut anlamını değil, tek gerçek olan "toplumsal insan" yani toplum içinde yaşayan bireyleri anlatmak istiyoruz. İşte bu insanın iki türlü çıkarı vardır. Bu çıkarların bir bölümü kişiseldir. Öbür bölüm çıkarlar ortaklaşadır. Toplumun yaşamını koruyan bu ortaklaşa çıkarlardır. İyice düşünülürse bu iki türlü çıkar birbirine eşittir. Çünkü toplumsal insanın yaşamı için her iki türlü çıkar aynı ölçüde gereklidir. Buna göre bizce devlet ve birey sözcükleri, genel ya da özel çıkarlardan biri düşünüldüğüne göre ve fakat her iki durumda da toplumsal insanı anlatıp açıklayan iki terimdir. Yani demek istiyoruz ki yalnız başına birey ve bireylerden soyutlanmış devlet düşünmüyoruz. Devlet, bireylerin oluşturduğu ulusal topluluğun göze görünen biçimidir. Ancak birey emeğinin gelirini, devlet de toplumsal gelişmeden ortaya çıkan geliri almak zorundadır.

Bu düşüncelerin bizim durumumuza daha yakından ilgisini düşünelim.

Cumhuriyetimiz henüz çok gençtir. Geçmişten kendine miras kalan bütün yaşamsal işler, zamanın zorunluluklarını karşılayacak ölçüde değildir. Siyasal ve düşünsel yaşamda olduğu gibi iktisadi işlerde de bireylerin girişimleri sonucunu beklemek doğru olmaz. Önemli ve büyük işleri, ancak ulusun genel servetine ve devletin bütün örgüt ve gücüne dayanarak, ulusal egemenliğin uygulanıp yürütülmesini düzenlemekle görevli olan hükümetin olanak bulduğu ölçüde üzerine alıp başarması yeğlenmelidir. Öbür kimi devletlerin ikinci derecede görebileceği ve bireylerin girişimlerine bırakılmasında sakınca olmayan işlerden birçoğu bizim için yaşamsaldır ve birinci derecede önemli devlet görevleri arasında sayılmalıdır.

Özetle Türkiye Cumhuriyetini yönetenlerin, demokrasi ilkesinden ayrılmamakla birlikte, devletçilik ilkesine uygun yürümleri bugün içinde bulunduğumuz durumlara, koşullara ve zorunluluklara uygun olur.

Bizim izlemeyi uygun gördüğümüz (ılımlı devletçilik) ilkesi, bütün üretim araçlarını bireylerden alarak, ulusu büsbütün başka ilkeler içinde düzenlemek amacını izleyen sosyalizm ilkesine dayalı kolektivizm ya da komünizm gibi özel ve bireysel ekonomik girişim ve etkinliğe meydan bırakmayan bir sistem değildir.